KĖDAINIAI

Algirdas Juknevičius

Sklypas Skongalio g. 1

2007 m. Kėdainių senamiestyje tyrinėtas sklypas Skongalio g. 1. Jame numatyta pastatyti VĮ „Registrų centras“ pastatą. Tiriamas sklypas yra Kėdainių senamiesčio urbanistikos paminklo (U35) ir archeologijos paminklo (A1813) teritorijoje. Siekta ištirti kultūrinį sluoksnį, nustatyti jo sudėtį, chronologiją ir formavimosi raidą, patikrinti, ar sklype nėra paminklinės vertės statybų liekanų.

Sklypas Skongalio g. 1 yra dešiniojo kranto Kėdainių pusėje. Jis yra 50 m nuo Nevėžio upės. Sklypas šliejasi prie Didžiosios rinkos aikštės P prieigų ir prie dviejų gatvių – Skongalio gatvės vakaruose ir gatvės, lygiagrečios Nevėžio upei, rytuose. Sklypas yra trikampio plano, neužstatytas, užželdintas pieva ir apsodintas medžiais. Dabartinis sklypo paviršius beveik lygus, jis yra H_{abs} 30,05–30,50 m virš Baltijos jūros lygio.

Kada suplanuotas sklypas, duomenų nėra. Sklypas neminėtas nei ankstyviausiame 1604 m. miesto inventoriaus sąraše, nei vėlesniuose XVII–XIX a. miesto inventorių sąrašuose. Manoma, kad sklypas suplanuotas XVI a. antroje pusėje, kai dešiniojo kranto Kėdainių R pusėje, prie Nevėžio buvo suplanuota stačiakampė Didžiosios rinkos turgaus aikštė, o iš aikštės PR kampo buvo nutiestos dvi gatvės į Skongalio priemiestį ir priemiestyje įsteigtą laivų prieplauką: viena gatvė, pavadinta Skongalio gatve, vedė į Skongalį, kita, lygiagreti Nevėžiui, vedė į prieplauką. Sklypas suplanuotas tarp abiejų gatvių, o jo Š pakraštyje, abiejų gatvių susikirtimo vietoje, buvo įrengta nedidelė aikštelė. Ši aikštelė užfiksuota XIX a. miesto planuose ir XX a. pirmos pusės foto nuotraukose.

Sklypas tyrinėtas kasant 4x5 m, 2x6 m, 1,6x5,6 m perkasas. Iš viso iškastos 7 perkasos, ištirtas 120,2 m^2 plotas: 4 perkasos iškastos sklypo viduryje, dvi – sklypo V pakraštyje, prie Skongalio gatvės ir viena sklypo R pakraštyje, prie gatvės, lygiagrečios Nevėžio upei. Atkastas 1–1,7 m storio kultūrinis sluoksnis su 5 horizontais. Ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas datuotas XV–XVI a., vėlyviausias – XX a. pirmąja puse.

Pirminį natūralų paviršių sklype sudaro Nevėžio slėnio sąnašos ir slėnyje buvusių užpelkėjusių daubų nuosėdos. Slėnio sąnašos, kurias sudaro šviesiai pilkas aliuvinis priesmėlis, atkastos 1,6 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Užpelkėjusių daubų nuosėdas, kurias sudaro šviesiai pilkas aliuvinis priesmėlis ir žalsvai pilkas šlynas, atkastos 2,06–2,2 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Atkasti sluoksniai liudija, kad natūralus paviršius sklypo Skongalio g. 1 vietoje buvo banguotas: PV, P ir R dalyse buvo negilios užpelkėjusios ir pašlapusios daubos. Jos pradėtos užpylinėti XVI a., o baigtos XVII a. viduryje.

Ankstyviausias kultūrinis sluoksnis datuotas XV–XVI a. Jį sudaro 10–20 cm storio juodžemis, persimaišęs su priesmėliu. Sluoksnis atkastas sklypo Š dalyje, kuri buvo iškili ir sausa. Statybų liekanų sluoksnyje nerasta. Sprendžiant iš sluoksnio, sklypo paviršius XV–XVI a. buvo 1,3 m žemiau dabartinio.

Ankstyviausios sklypo užstatymo liekanos datuotos XVII a. Jas sudaro niveliaciniai statybinio laužo sluoksniai, kiemo, buvusio sklypo viduryje, ir įvažiavimų į kiemą grindinių sluoksniai bei aikštės tarp dviejų gatvių

(Skongalio gatvės vakaruose ir gatvės, lygiagrečios Nevėžio upei, rytuose) grindinio fragmentas. Sklypo paviršius XVII a. buvo 1,1 m žemiau dabartinio. Užstatymo liekanų XVII a. horizonte nėra. Jas sunaikino XIX a. statybos. Tikriausiai XVII a. sklype stovėjo mediniai pastatai. Sprendžiant iš kiemo grindinio liekanų ir įvažiavimų į kiemą grindinių sluoksnių, pastatai stovėjo prie abiejų gatvių ir prie grįstos aikštės, buvusios sklypo Š pakraštyje. Į kiemą buvo įvažiuojama iš aikštės ir iš Skongalio gatvės.

Manoma, kad XVII a. suformuotas trikampis sklypo planas ir sklypo užstatymo pobūdis išliko iki I Pasaulinio karo. Šią prielaidą iš dalies patvirtina XIX a. pabaigos ir XX a. pirmos pusės radiniai: pastatų pamatai, grįsto kiemo sklypo viduryje ir įvažiavimų į kiemą sluoksniai bei grįstos aikštelės tarp dviejų gatvių sklypo Š pakraštyje liekana.

Sprendžiant iš atkastų pamatų ir grindinių fragmentų, XIX a. pabaigoje ir XX a. pirmoje pusėje sklype stovėjo keturi stačiakampio plano mediniai pastatai. Jie buvo 7x16,8 m; 7x16,2 m; 9x21 m ir 5,9x11 m dydžio. Du mediniai pastatai stovėjo prie Skongalio gatvės, o du prie gatvės, lygiagrečios Nevėžio upei. Vieno pastato galinis fasadas buvo atsuktas į Skongalio gatvę, kito – į gatvę, lygiagrečią Nevėžio upei, o dar dviejų pastatų galiniai fasadai atsukti aikštę tarp dviejų gatvių. Sklypo viduryje buvo lauko rieduliais grįstas kiemas su grįstais įvažiavimais iš aikštės tarp dviejų gatvių ir iš Skongalio gatvės. Kiemo paviršius buvo 70–80 cm žemiau dabartinio. Manoma, kad mediniuose pastatuose veikė smuklės ir karčemos, kadangi viename iš buvusių pastatų atkasti varyklos pamatai.

Po II Pasaulinio karo sklype stovėjo du mediniai pastatai, o didesnė sklypo dalis buvo tuščia. Sklypas ištuštėjo praeito šimtmečio septintajame dešimtmetyje.

Didžiausią atkastų radinių dalį sudarė XVII–XIX a. buitinės keramikos šukės, o vertingiausi radiniai – XIX a. pabaigos – XX a. pirmos pusės kiemo, įvažiavimų į kiemą ir aikštelės tarp dviejų gatvių grindinių fragmentai. Jie buvo užkonservuoti: užpilti švariu smėliu ir uždengti drėgmei ir šalčiui atsparia plėvele. Grindinius siūloma restauruoti ir pritaikyti naujame sklypo užstatyme. Jie žymės XIX–XX a. pirmos pusės sklypo paviršių, bus autentiški praeities reliktai. Naują sklypo užstatymą siūloma formuoti pagal XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje buvusį užstatymą.

The plot at Skongalio St. 1

In 2007 an excavation (a total area of 120.2 m^2) was conducted on the plot at Skongalio St. 1 in Kėdainiai old town. The plot was undeveloped and almost level. It was mapped out in the second half of the 16th century. A 1–1.7 m thick cultural layer was found with 5 horizons, the earliest of which dates to the 15th–16th centuries, the latest to the first half of the 20th century. The earliest cultural layer consisted of 10–20 cm of humus mixed with sandy loam. The levelling layers of construction debris, the paving layers from the courtyard that was located in the middle of the plot and the entrance to the courtyard, and the squares between the two streets (Skongalio street from the W and the street parallel to the river Nevėžis from the E) are ascribable to the 17th century. The plot's triangular plan was created in the 17th century and the nature of the plot's development survived until the First World War.